

YU ISSN 0027-8084

UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXVIII/3

**БЕОГРАД
1989.**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXVIII (нова серија)

Св. 3 (1989)

САДРЖАЈ

Допринос Александра Белића развоју и афирмацији наставе српско-хрватског језика (МИЛОРАД ДЕШИЋ)	109
Зависна реченица са спецификативним значењем (МИЛОШ КОВАЧЕВИЋ)	123
О дистрибуцији алтернативних наставака у облицима инструментала јединине именичке прве деκлинације (ВЛАДИМИР ГУДКОВ) .	136
О лексици у прози Воје Чолановића (ВАСА ПАВКОВИЋ)	158
Поводом једног Његошевог стиха (ДРАГАНА МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ)	183
Из новије лексике (ВЕСНА ТЕШИЋ и САЊА ЂИРИЋ)	187
Предлог поправке амандмана XXVI на Устав СР Србије (УРЕДНИШТВО)	191

ПОВОДОМ ЈЕДНОГ ЊЕГОШЕВОГ СТИХА

Кад ме жена пита ће сам био, /казаћу јој да сам со сијао,
куку њојзи ако не вјеровал (Горски вијенац, 811—813)

1. У коментару Вида Латковића уз Његошев стих „казаћу јој да сам со сијао” стоји: „Да сам радио бесмислен посао, 'оно што паметан човек не треба да ради' (Б. Р.). — Стих је у рукопису првобитно гласио: „казаћу јој: на мједно гумно”, што би значило: „био сам присутан неком сулудом састанку”.¹ Два се питања могу поставити: да ли је Његош исправивши први стих и изоставивши „мједно гумно” значајније изменио смисао овог стиха и да ли се постојећем коментару потоњег („казаћу јој да сам со сијао”) може још нешто додати.

2. Знамо из текста „Горског вијенца” да су се на „скупштини о Малом Госпођином дне на Цетињу, под видом да мире неке главе” окупили црногорски главари; „ноћ је мјесечна; сједе око огњевах и коло на Вељем гувну поје”.

Није ли замена „Вељег” (великог) гувна „мједним” исувише јасна алузија: добро је познато да се, према народном веровању, на мједеном (бакарном) или сребрном гумну скупљају вештице да снују своје зле послове; исп. стихове: „Купимо се на мједено гувно, [...] договоре кријући чинимо/ какво ћемо зло учинит коме” (2141—2145). Коментаришући стихове у којима се баба (вештица) пред скупом исповеда („Зла мрзноме чинит не можемо; /ако нам је мио али својта,/ траг по трагу његов ископамо” (2149—2151), М. Решетар каже: „У народу се вјерује да вјештица не може наудити туђему већ само својему чељаде-ту, па се зато говори: „Куд ће вјештица до у свој род?””²

¹ Исп. *Горски вијенац. Луча микрокозма*, Целокупна дела Петра II Петровића Његоша, XIII издање, књига трећа, Београд, 1984. У „Објашњења уз *Горски вијенац*” Латковић је унео сва вредна и прихватљива тумачења међу којима и Бузе Радовића (Б. Р.), исп. стр. 269.

² Исто, стр. 299.

Ако је сада, по речима кнеза Јанка, скуп „на Вељем гувну” окарактерисан као скуп *на мједеном гумну*, онда се коментар „сулудаст”, дакле неразборит, неразуман, непромишљен (исп. *сулудост*, Речник Матице српске знач. 2. а, в), односи на догађај у целини: на само окупљање, учеснике у њему, његов смисао али и неуспех, што би цео догађај означило као неразуман.

3. У другој верзији као да је већ познат расплет догађаја и оцена његовог тока: више није реч о неразумном покушају, него као да је акценат померен на *узалудност* учињених напора да се одври скупштина и оствари постављени циљ. Зашто баш *узалудност напора* и одакле ово тумачење?

Мислим да се за овај стих „казаћу јој да сам со сијао” мора прво потражити мотивациона основа: о каквом *сејању соли* је реч?

Могуће је претпоставити да се овај стих односи на једну епизоду из класичне литературе у којој је описано прикупљање јунака за тројански рат. Роберт Гревс у поглављу „Први састанак у Аулиди”³ коментарише познати догађај у којем се Одисеј прогиви одласку у рат. Будући да га је једно пророчанство опоменуло да ће, уколико оде у Троју, двадесет година избивати од куће, и да ће се вратити сам и сиромашан, Одисеј, према бројним коментаришима, реши да симулира лудило. Тако га Агамемнон, Менелај и Паламед, дошавши по њега, затекну „како носи сељачку капу и оре с магарцем и волом упрегнутим заједно, бацајући за собом со преко рамена”. Паламед се реши да га искуша и постави Телемаха (малог Одисејевог сина) испред запрете, а Одисеј у страху да не повреди сина, разумно заустави паут. Откривши се тако да није луд, Одисеј је морао поћи у рат.

Бројни коментатори сматрају да је „сејући со” Одисеј хтео да се прикаже неразумним, будаластим.⁴ Ако се сагласимо с овим коментаром, онда је прихватаљива претпоставка да је овај лудкасти чин могао мотивисати значење које се даје за Његошев стих: *казаћу јој да сам со сијао* — „да сам радио бесмислен посао”, „оно што паметан човек не треба да ради”.

Одакле Одисеју идеја о „сејању соли”?

„Сејање соли” можемо означити као некористан или још више — контрапродуктиван чин, јер највећу штету причињава угриво слана земља, сасушена и неродна (исп. и стихове из Библије, *Јеремија*, 17, 6). Из историје је такође познато да су

³ Исп. Роберт Гревс, *Грчки митови II*, друго издање, Београд, Нолит, 1974, стр. 267.

⁴ Исп. Драгослав Срејовић, Александра Цермановић, *Речник грчке и римске митологије*, Српска књижевна задруга, Београд, 1979 (исп. литературу уз одредницу *Одисеј*).

Римљани, пошто би освојили неки град, засипали освојену земљу сољу да се не би могла опоравити, тј. да се живот не би могао успоставити, и на тај начин би непријатеља сасвим поразили (исп. J. Chevalier — A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Zagreb, 1983). Дакле, посигурно је сејање пооране земље сољу бесмислен и неразуман чин.

Али Роберт Гревс има и посебан коментар овог Одисејевог поступка: он сматра да је Одисејево понашање погрешно протумачено као симулирање лудила. Према Гревсу, ова епизода открива Одисејево предвиђање „некорисности рата у који су намеравали да га увуку”. Све је у тој слици алегорија: и капа коју Одисеј има на глави,⁵ симболични пар — во и магарац у запрези, који представљају Зевса и Крона, или лето и зиму, а свака засејана brazда симболише по једну пропалу годину (Гревс мисли да их је било десет, што одговара неуспешном десетогодишњем тројанском ратовању) итд.⁶

Гревс на овом месту не коментарише још један моменат који сведочи о томе да ово „сејање” није обично, а то је бацање соли (као семена) уназад и преко рамена. И у нашој традицији је познато да бацање семена иза себе („не базирући се”) значи приношење жртве демонима плодности (а они ће се појавити у виду птица или пољских мишева, којима је и намењено).⁷ Исто тако и бацање семена преко десног рамена значи приношење жртве прецима, демонима плодности, „јер предак заштитник, по врло раширеном српском веровању, стоји на десном рамену”.⁸ И начин сејања, дакле, указује на посебност Одисејевог поступка.

Вратимо ли се сада Његошевом стиху „казаћу јој да сам со сијао”, учиниће нам се да је ова алегорија била позната аутору нашег стиха: Одисеј је предвиђао узалудност и неуспех ратовања (бар што се тиче првих десет година), а носилац алегорије је „сејање” без могућности рода као *узалудни чин*; исту алегорију имамо код Његоша где кнез Јанко оцењује — или предвиђа — још у току саме скупштине, да ће договор ради којег су се сакупили бити узалудан. Отуда он *унапред* саопштава да ће

⁵ Гревс у „сељачкој капи” види посебну капу као атрибут мистагога или врача; сејање под капом иначе није необично, исп. и у нашој традицији обичај да се семе обично сеје под капом, а само је изузетно, нпр. код сејања кудеље, сејач гологлав (Сима Тројановић, *Главни српски жртвени обичаји*, Просвета, Београд, 1983, 26).

⁶ Исп. Роберт Гревс, *нав. дело*, стр. 275 (напомена 4).

⁷ Исп. Веселин Чајкановић, *Речник српских народних веровања о биљкама*, Београд, 1985, под *семе*.

⁸ Исп. Веселин Чајкановић, *Мит и религија у Срба*, Београд, 1973, стр. 264.

по повратку казати (жени) *да је со сијао*, тј. да је све било узалудно.

Као потврду да се на овај начин може схватити Његошев стих, те да му је база поменута алегорија и да је морала бити позната творцу стиха, навешћемо мисао коју је епископ Николај изнео у говору на Цетињу 21. IX 1925. године поводом преноса Његошевих моштију на Ловћен. Означавајући као велики патриотски и јединствени морални чин пренос Његошевих моштију, епископ Николај је употребио овај Његошев стих да опомене да овај догађај не сме остати усамљен пример исказивања поштовања „светлим духовима из прошлости”: „Но ја мислим, да бисмо и узалудни посао радили, ако смо само данас кости Његошеве на Ловћен дигли. *Да нам се не деси оно, што је Јанко војвода предвиђао, да се десило њему: Кад ме жена пита ће сам био, /казаћу јој да сам со сијао/ — куку њојзи ако не вјерова!*” (исп. *Са крова наше државе*, Глас цркве, 1/89, 23). /Подвукла — Д. М./

А да је кнез Јанко већ био спреман за чин ради којег је и сабор сазван исп. стихове 499—505. Но расплет скупштине, непостизање договора, тј. неуспех и бесмисленост преговора с Турцима, уз неодлучност владике Данила, учинили су све напоре, и саму скупштину, по кнезу Јанку, узалудним чином.